

NOOIT MEER LIEGEN?

**ONTDEK DE KRACHT
VAN EERLIJK ZIJN IN EEN
WERELD VOL LEUGENS**

JUDI KETTELER



Inleiding: Aandacht besteden aan eerlijkheid

Iedereen wil de waarheid horen, maar niemand wil eerlijk zijn.

— Anoniem

IN DE MAAND DAT IK DIT boek begon te schrijven, mocht ik ook twee weken lang mijn contactlenzen niet dragen ter voorbereiding op een laserbehandeling. Ik ben ernstig bijziend en zie niet veel zonder lenzen. Vandaar dat ik mijn bril ging dragen om te kunnen werken, autorijden, tv-kijken en normaal te functioneren. Maar hardlopen was een heel ander verhaal. Doordat ik zweet tijdens het hardlopen, is het onmogelijk om mijn bril op te houden. Ook word ik duizelig als ik mijn bril ophoud doordat hij lichtjes op- en neergaat bij elke stap die ik zet. Zonder mijn bril op zie ik slechts één meter voor me. Ook kan ik vaag auto's onderscheiden en zien of een verkeerslicht op rood of groen staat. Ik besloot dat dat genoeg was om te kunnen hardlopen. In plaats van de kronkelige, bosrijke paden te nemen waar ik vaak hardliep, ging ik langs de grote wegen op de stoep lopen. Zo rommelde ik wat aan.

Maar hardlopen zonder goed te kunnen zien is best wel eng. Ik overdrijf niet als ik zeg dat ik geen shit zag, want ik trapte minstens één keer in de hondenpoep. De wereld om me heen was heel wazig. Ik kon de gezichten van de mensen die ik op de stoep tegenkwam niet zien. Ik zag de huizen, bomen en bloemen niet. Maar ik had deze routes honderden keren eerder gelopen, dus ik miste niet echt iets interessants. Ik voelde me alleen zo verloren, omdat ik niets bekends zag. Deze ervaring zette me aan het denken over mensen met een visuele beperking, van wie die beperking niet verholpen kan worden met een bril of contactlenzen. Ook bedacht ik hoezeer ik mijn eigen gezichtsvermogen als vanzelfsprekend beschouwde. Het was absoluut een les in dankbaarheid.

Elke keer als ik terugkwam van het hardlopen, liep ik mijn huis binnen, veegde het zweet van mijn gezicht en zette mijn bril meteen weer op. Dat was zo'n geweldige, zintuiglijke ervaring. Van me voortbewegen in een wereld met wazige vormen ging ik naar een wereld waarin alles meteen scherp was. Wat nog verbijsterender was, was dat ik de macht had om te besluiten of ik in een wereld wilde rondlopen waarin ik slechts de vage contouren van het landschap zag, of dat ik de lens pakte die ik echt nodig had om goed te kunnen zien.

Ik vertel je dit omdat ik iets anders besepte in die paar rare lensloze weken die samenvielen met het schrijven van dit boek. Eerlijkheid lijkt een beetje op het opdoen van je bril nadat je op bekende paden hebt gelopen, maar deze slechts gedeeltelijk kon zien. Opeens zie je zoveel meer, en je kunt de textuur en de nuances die je eerder niet zag in je opnemen. Het lukte me net om hard te lopen zonder mijn bril op, maar dat was het dan ook. Ik kon niet op een echte manier deelnemen aan de wereld. Daarvoor had ik corrigerende lenzen nodig. Aandacht besteden aan eerlijkheid is een soort corrigerende lens die je helpt om op een uitgebreidere, veelzijdigere manier om te gaan met de wereld om je heen. Als het je gaat opvallen dat je keuzes maakt om te liegen of de waarheid te vertellen, ga je op een nieuwe manier naar je leven kijken. Als je besluit om er aandacht aan te blijven besteden (en dan bedoel ik echte aandacht), loop je onvermijdelijk tegen de ironie aan in de relatie die mensen hebben met eerlijkheid. Die relatie houdt namelijk in dat we heel graag willen dat anderen eerlijk tegen ons zijn, maar we worstelen er tegelijkertijd enorm mee om zelf eerlijk te zijn. Het woord 'willen' is waarschijnlijk een understatement. We willen eigenlijk niet alleen dat anderen eerlijk zijn. We eisen het. We protesteren als we het niet krijgen. We gaan scheiden als onze echtgenoot niet eerlijk is. We sturen mensen naar de gevangenis die er niet in slagen eerlijk te zijn. We kijken bestraffend naar onze kinderen als ze niet eerlijk zijn. Maar als het op ons eigen gedrag aankomt, nou ja, eh... Kunnen we het ergens anders over hebben?

Aan de ene kant weten we dat oneerlijkheid een groot maatschappelijk probleem is dat veel slachtoffers maakt. We kunnen pre-

cies aangeven op welke terreinen oneerlijkheid troef is. Zo liegen politici routineus, nieuws in roddelbladen dat verzonnen is wordt als echt nieuws gepresenteerd en verspreid via de sociale media, bedrijven houden zich niet aan de regels en hun topmensen bedriegen moedwillig het publiek. Oneerlijkheid treft ons ook op zeer persoonlijk niveau. Als bijvoorbeeld onze partner, vrienden, familieleden of kinderen tegen ons liegen, voelen we ons verraden, in verlegenheid gebracht, ja soms zelfs geschokt. Als we erachter komen dat iemand van wie we houden iets verdachts of kwetsends heeft gedaan en heeft geprobeerd om het te verbergen, is het niet ongebruikelijk om te zeggen: 'Ik ben niet kwaad op je omdat je [vul zelf in]. Het is eerder zo dat ik kwaad ben omdat je erover hebt geïgelen.'

Het is duidelijk dat liegen kwetsend, schadelijk en vaak strafbaar is.

Aan de andere kant, als het over onze eigen eerlijkheid gaat en de besluiten die we hierover nemen, wordt het allemaal wat vager. Ik wil eerlijk zijn, omdat ik een goed mens wil zijn. Ik wil niemand kwetsen of schade toebrengen, of iets doen wat niet mag van de wet. Toch heb ik nog steeds moeite om in verschillende situaties oprecht te zijn tegen mensen. Bijvoorbeeld omdat ik iemand niet wil kwetsen. Of ik heb moeite om tegen mijn eigenbelang in te gaan. Andere keren is het een strijd om gewoon eerlijk tegen mezelf te zijn. Ik heb met genoeg mensen gesproken over hun ervaringen met eerlijk zijn om te beseffen dat dit fenomeen (eerlijkheid eisen van anderen en tegelijkertijd worstelen met onze eigen waarheden en leugens) deel uitmaakt van het mens-zijn. Ik denk dat het juist is om het etiket 'cognitieve dissonantie' erop te plakken, wat betekent dat je twee of meer tegenstrijdige waarden of overtuigingen in je hoofd hebt zitten. Daarom kun je aan de ene kant eerlijkheid zien als iets waar niet aan getornd mag worden, terwijl je aan de andere kant het zelf soms niet zo nauw neemt met de waarheid.

Bijvoorbeeld... wanneer je je kinderen vertelt over Sinterklaas of de Kerstman.

Of wanneer het vertellen van een geheim de mensen van wie je houdt meer kwaad dan goed doet.

Of wanneer je wakker wordt en denkt aan de liefde bedrijven met iemand die niet je echtgenoot is.

Of wanneer je het vermijdt om vervelende feedback aan iemand te geven die kwetsbaar is.

Of wanneer je een geweldig, gezellig leven leidt als je naar de vrolijke foto's op Facebook kijkt, maar jezelf in werkelijkheid een aantal nachten per week in slaap huilt.

Nooit meer liegen? gaat over die momenten en nog veel meer: de grote en de kleine; de overduidelijke en de niet zo duidelijke; de beschamende en de verlossende; en, in de woorden van het Gebed om Kalmte, de wijsheid om het verschil hiertussen te zien. Gezien ons huidige politieke klimaat en de snelheid waarmee leugens worden verspreid, is eerlijkheid tegenwoordig een van de belangrijkste onderwerpen. We worden overstelpt met oneerlijkheid, en we hebben geleerd om de informatie die we onder ogen krijgen niet te geloven, maar in plaats daarvan continu de gegevens te evalueren om te zien of ze leugens en nepnieuws bevatten. Dat is ongelooflijk stressvol en ontmoedigend. Toch heeft het geen zin om te blijven klagen over alle oneerlijkheid in de wereld als we niet ook naar onszelf kijken en onze eigen patronen rondom liegen vaststellen. Onze eigen keuzes. Ons eigen doen-alsof. Onze eigen leugens. Vandaar dat ik mezelf tijdens het schrijven van dit boek hiertoe uitdaag, en ik hoop dat jij dat ook doet. Hoewel het moeilijk kan zijn, maakt dit zelfonderzoek je alleen maar sterker. Niet alleen helpt het je om je relaties te versterken en je communicatievaardigheden te verbeteren, het helpt je ook om je minder een slachtoffer te voelen van een oneerlijke wereld. Bovendien word je er een meer betrokken mens door. Als je je machteloos voelt in het huidige klimaat vol leugens, vind je je kracht weer als je je op jezelf richt.

IN DIT BOEK WIL IK ONDER meer de volgende vragen onderzoeken: Bestaat er zoiets als een echt eerlijk leven? Hoe voelt het om te werken aan een eerlijker leven thuis, op het werk en in de wereld om ons heen? Wanneer is bedrog beter dan eerlijk zijn? Waarom liegen we uit gewoonte? Waarom is een gesprek over eerlijkheid zo beladen en zit zo'n gesprek vaak vol waarheden als een koe die niet eens waar

zijn? Waarom waarden we tegenwoordig eerlijkheid zo, terwijl we tegelijkertijd zelf zo achterbaks doen? Wat zijn de gevolgen van herhaaldelijk tegen onszelf liegen? En tot slot, wat is de kracht van eerlijkheid in een wereld die zo vol leugens is? Het is niet mijn bedoeling om mezelf neer te zetten als iemand die alle antwoorden heeft als het over eerlijkheid gaat. Ik ben eerder iemand die bereid is om ongemakkelijke vragen te stellen. In dit boek probeer ik de antwoorden erop te vinden en ze zo duidelijk mogelijk op te schrijven. Maar het is slechts mijn poging, en ik beweer niet dat mijn ervaringen alomvattend zijn. Je kunt mijn verhaal lezen en alle etiketten en woorden op me plakken waarvan je denkt dat ze relevant zijn (zoals: ze komt uit een katholiek nest; ze is wit en komt uit de middenklasse; ze is beschermd opgevoed; ze is te liberaal, te Amerikaans, te veel uit het Midden-Westen, of te provinciaal; haar echtgenoot en zij hebben een onconventioneel huwelijk; ze heeft nog nooit met echte tegenslag te maken gehad), en dat klopt dan. Ik heb lang en diep nagedacht over voor wie dit boek is en op wie het van toepassing is. Bijvoorbeeld, is het van toepassing op vluchtelingen die moeite hebben met overleven? Is het van toepassing op mensen die liegen of de waarheid verbergen vanwege hun beroep, zoals geheim agenten? Is het net zo relevant voor links stemmende mensen als voor rechts stemmende mensen? Voor studenten en gepensioneerden? Voor man en vrouw? (Of voor man en man, of vrouw en vrouw?) Hoe zit het met mensen die iets verschrikkelijks hebben meegemaakt en voor wie de waarheid te gevaarlijk lijkt? Of heel verlegen mensen, of mensen die een sociale angststoornis hebben? Vanaf het moment dat ik begon met schrijven, maakte ik me zorgen over wie ik misschien zou beledigen, wie ik boos zou maken, wie ik over het hoofd zou zien, of wie mij niet langer serieus zou nemen. Ik vroeg me af of ik politiek moest vermijden en mijn gevoelens over maatschappelijk beladen onderwerpen moest afzwakken, om te voorkomen dat ik voor betweter zou worden uitgemaakt. Ik vroeg me af wat mijn verhaal was en wat het verhaal van een ander was, en hoe ik het verschil ertussen zou weten. Ik vroeg me af of ik zelfingenomen en naïef was, omdat ik, vergeleken met de meerderheid van de mensen in de wereld, schreef vanuit een

bevoorrechte positie. Ik vroeg me af of ik onverantwoordelijk was, doordat ik me vooral richtte op de psychologie van het eerlijk-zijn en het innerlijke leven van mensen, versus het aanpakken van de ingewikkelde sociale en economische factoren waardoor ons gedrag gevormd wordt. Maar ondanks al dat gepeins en getwijfel bleef ik doorschrijven. Ik kan nu zeggen dat dit boek voor iedereen is die besluit dat het voor hem of haar is. Ik heb het voor het merendeel om egoïstische redenen geschreven, omdat ik wilde achterhalen hoe eerlijkheid in elkaar steekt zodat ik een beter mens kon worden. Ik moedig iedereen die dit leest aan om net zo egoïstisch te zijn en te kijken hoe je eerlijkheid kunt toepassen in je leven. Want ik ben ervan overtuigd dat de mensen om ons heen enorm kunnen profiteren van ons egoïstische verlangens om het te blijven proberen. Er is een boeddhistische uitspraak die ik erg mooi vind: *je geneest de wereld door jezelf te genezen*. Wat van binnenuit komt, heeft een domino-effect. Als mijn dominosteen die van jou raakt, is dat een begin. Maar hoe ver die van jou reikt, daar zit de echte kracht. Eerlijkheid van binnenuit kan nooit waarden vervangen als burgerlijke verantwoordelijkheid, vechten voor rechtvaardigheid door wetgeving en hervorming, en mensen ter verantwoording roepen. Maar ik denk dat die dingen nogal hol klinken als je zelf niet begrijpt wat eerlijkheid inhoudt.

De opbouw van dit boek

Als het om eerlijkheid, schuld en schaamte gaat, hebben we allemaal patronen ontwikkeld. Doordat we zoveel tegenstrijdige boodschappen ontvangen over eerlijkheid, zien we deze patronen vaak niet. Alleen als we de tijd nemen om er goed naar te kijken en dieper te graven, worden ze ons duidelijk. Daarom gaat het eerste hoofdstuk van dit boek over patronen. Ik ga na wanneer ik voor het eerst loog en vertel dan over mijn relatie met eerlijkheid door de jaren heen, als tiener, jongvolwassene en als prille moeder tot het punt waarop ik in een eerlijkheids crisis belandde, een paar jaar geleden. In de twee hoofdstukken erna omschrijf ik de belangrijkste begrippen die bij eerlijkheid horen en leg ik een aantal van de onderliggende theorieën

over bedrog uit. In hoofdstuk 4 tot en met 9 lees je meer over eerlijkheid op verschillende terreinen in het leven. Zo behandel ik eerlijk zijn in relaties, eerlijk zijn binnen het gezin en bij het opvoeden van kinderen, en eerlijk zijn tegen jezelf. Op al deze terreinen sta ik stil bij mijn eigen worstelingen en deel ik verhalen uit mijn leven, maar ik heb het ook over de verhalen die anderen met mij hebben gedeeld. Ik bespreek wat van de algemene problemen en dilemma's. Vervolgens bied ik suggesties die ik overal vandaan heb gehaald, zoals uit de filosofie, gedragseconomie, etiquette, organisatiepsychologie, evolutiebiologie, spiritualiteit en persoonlijke ontwikkeling.

In wezen volgt de structuur van het boek mijn persoonlijke onderzoek naar hoe eerlijk ik ben op de verschillende terreinen in mijn leven. Die terreinen zie ik als drie concentrische cirkels. De buitenste cirkel staat voor maatschappelijke eerlijkheid, de middelste voor intieme eerlijkheid en de binnenste cirkel staat voor eerlijk zijn tegen jezelf. De buitenste cirkel van maatschappelijke eerlijkheid is in wezen eerlijk zijn 'buitenshuis' en buiten je zeer hechte contacten. Hoe eerlijk moet je zijn tegen de persoon die aan het bureau naast je werkt? Met de leverancier aan de telefoon? Langs het veld bij de voetbalwedstrijd van je kind? Bij de jaarlijkse lunch met mensen met wie je elk jaar minder gemeen hebt? Het is niet zo dat deze contacten allemaal onbelangrijk zijn. Onze sociale contacten zijn enorm belangrijk, en we hadden ons als maatschappij niet zo kunnen ontwikkelen als we elkaar niet vertrouwden. Onze eerlijkheidsproblemen met relaties in deze buitenste cirkel hebben te maken met de conflicterende redenen om samen te werken, maatschappelijk inlevingsvermogen, angst om te worden veroordeeld en hoe we ons als individu of lid van een groep zien. In het algemeen zijn dit de dagelijkse zorgen in het leven, op korte termijn of zelfs nu, op dit moment. Ze zijn op het moment zelf heel belangrijk, maar ze hebben vaak niet hetzelfde gewicht als de zorgen waarmee we te maken krijgen in onze meer intieme relaties.

Intieme eerlijkheid (de middelste cirkel) heeft te maken met eerlijkheid in onze meer intieme, liefdevolle relaties. Ik bedoel niet slechts romantisch intiem, hoewel eerlijkheid in het huwelijk of in

langdurige relaties zeker een terrein is dat we zullen verkennen. Ik bedoel hier ook vriendschap, familierelaties en de opvoeding van kinderen. Enkele van de conflicterende redenen die het eerlijk-zijn moeilijker maken op dit terrein, zijn de angst om dierbaren teleur te stellen of pijn te doen, persoonlijke kwetsbaarheid en hoge verwachtingen van relaties. De eerlijkheidsvragen waarmee we te maken krijgen in onze intieme relaties zijn meestal meer gericht op de lange termijn. De dilemma's kunnen net als bij de sociale dilemma's aanvoelen alsof het om 'dit moment' gaat, maar ze zijn meer gericht op de toekomst. Wat je tegen je echtgenoot of je kind zegt, is niet alleen van invloed op die dag of week, maar het kan je hele (of hun hele) toekomst beïnvloeden.

Tot slot is er de laatste, binnenste cirkel die meer een harde kern is dan een cirkel. 'Eerlijk zijn tegen jezelf' draait om de vragen waarmee we in ons binnenste worstelen. Dit zijn onder andere de overtuigingen die we hebben over onszelf, hoe we onze persoonlijke geschiedenis vormen en de verhalen die we vertellen, zowel in het openbaar als privé. Schaamte, in het bijzonder het vermijden van schaamte, is een van de belangrijkste redenen dat we tegen onszelf liegen. Eerlijk zijn tegen jezelf is altijd belangrijk, of het nu om het verleden, het heden of de toekomst gaat. Er is een element aan verbonden dat meer gericht is op het verleden dan de andere twee cirkels van eerlijkheid. Want als je probeert om eerlijker te zijn tegen jezelf, moet je bijna altijd terug in de tijd gaan om het verhaal aan te kunnen passen.

De cirkels zijn uiteraard met elkaar verbonden. Maar ze staan ook op zichzelf. Ik behandel behoorlijk wat onderzoeken in dit boek, maar hier heb je alvast iets om over na te denken voordat we beginnen. Uit een onderzoek uit 2018 bleek dat als je op een bepaald terrein in je leven een bepaald soort oneerlijk gedrag vertoonde, de kans groter was dat je je op een ander terrein ook inliet met oneerlijk gedrag.¹ Als je bijvoorbeeld op het werk tegen je leidinggevende liegt, is de kans groter dat je een declaratie indient waarop kosten staan die je niet hebt gemaakt. Maar er was nog iets anders wat de onderzoekers ontdekten. Mensen schijnen zich op de verschillende terreinen in

hun leven anders te gedragen. Dus hoe je je op een bepaald terrein gedraagt, voorspelt niet automatisch hoe je je op een ander terrein gedraagt. Met andere woorden: hoe je op het werk bent, hoeft niet hetzelfde te zijn als thuis. Of de keuzes die je maakt over eerlijk zijn tegen je kinderen kunnen anders zijn dan de keuzes die je maakt over eerlijk zijn tegen je partner. Ik denk dat deze gegevens, over dat mensen zich anders gedragen op verschillende terreinen in hun leven, betrouwbaar zijn (de informatie werd verzameld onder meer dan duizend mensen in vijf verschillende landen, en het onderzoek werd uitgevoerd door slimme onderzoekers met een grote kennis van menselijk gedrag), maar ik weet niet of ik het er wel mee eens ben. Op sommige dagen klinkt het goed en op andere niet. Ik denk dat we experts zijn in dingen in hokjes stoppen. Ik heb het antwoord niet (ik denk ook niet dat er een definitief antwoord is). Maar de enige manier om vooruit te komen schijnt te zijn dat je je er stukje bij beetje doorheen werkt, terrein na terrein, cirkel na cirkel, ongeacht wat je ontdekt.

IK HEB ALTIJD AL GEWETEN DAT eerlijkheid iets vreemds was. Wat ik nu eindelijk begrijp, en de reden waarom ik dit boek nu schrijf, is dat ik niet de enige ben die met eerlijkheid worstelt. Iedereen worstelt ermee. Maar de meeste mensen willen er niet over praten.

Als ik mijn verhalen vertel aan anderen, of dat nu terloops in een gesprek is of in de artikelen die ik schrijf, zeggen ze keer op keer weer: 'Judi, je bent zo eerlijk. Je praat over dingen die ik ook denk, maar waar ik liever niet over spreek.' Ik begrijp dat we allemaal op verschillende manieren met onze privacy omgaan, en dat ik veel minder moeite heb met het delen van de intieme details van mijn leven dan anderen. Het is geen ijdelheid of het verlangen om mezelf te horen spreken waardoor ik graag praat over mijn geflirt met ontrouw, of hoe ik schreeuwde en vloekte tegen mijn overleden broer, of alle andere verhalen die ik je in dit boek zal vertellen. Een van mijn gaven is dat ik de pijn die in mensen zit, en waar ze zich voor schamen en bang voor zijn, kan zien en horen. Ik kan hun geen medicij-

nen voorschrijven, hun leren mediteren of hun de juiste cognitieve gedragsmiddelen geven om hun pijn te verminderen. Ik kan alleen mijn verhalen vertellen vanuit een eerlijke plek en hopen dat deze verhalen een hand vormen die zich naar hen uitstrekt. Dit is het leven. Zo gaat het. Dit is wie we zijn. Laten we er eerlijk over zijn. Het leven wordt er beter van als we eerlijk zijn.

1 Mijn vreemde relatie met eerlijkheid

Vertel iedereen de waarheid, maar geef er een eigen draai aan.

— Emily Dickinson

TOEN IK ZEVEN WAS, GING IK VOOR het eerst biechten. Dat was een verschrikkelijke ervaring waarbij ik mijn zonden vertelde aan een oude man achter een scherm. Ik zei wat ik moest zeggen alsof ik een toneelstuk had ingestudeerd, en toen... nou, toen verzon ik gewoon dingen. Want waarom zou ik in vredesnaam aan deze priester mijn zonden vertellen waar ik niet echt trots op was? Zo wilde ik bijvoorbeeld dat de meisjes die me pestten allerlei vreselijke dingen zouden overkomen, en ik raakte mezelf 'daar beneden' aan. (Dit laatste werd een officiële zonde genoemd in ons godsdienstboek uit groep 4.) Dat ging hem toch zeker niets aan? Het voelde niet goed aan om te liegen, omdat het Verkeerd was, met een hoofdletter V. Maar op dat moment voelde het ook niet juist om eerlijk te zijn. Dus ik maakte een berekende keus over wat ik wilde delen en verzon algemene zonden om op te biechten. Zo vertelde ik bijvoorbeeld dat ik ruziemaakte met mijn broer, of dat ik een extra koekje pakte als mijn moeder niet keek. Deze dingen hadden misschien een kern van waarheid (ik weet zeker dat ik op een gegeven moment in mijn jeugd wel een koekje heb gepikt of tegen mijn broer heb geschreeuwd), maar waren in mijn gedachten geen echte zonden.

De straf die ik van de priester kreeg, was dat ik tien 'weesgegroettes' moest zeggen. (Als je niet bekend bent met het katholieke geloof, de priester die je de biecht afneemt geeft je in wezen een 'opdracht' – je straf – om wat gebeden op te zeggen. Dat kun je meteen doen na de biecht, of later in je eigen tijd. Als je dat hebt gedaan, dan zijn je zonden je vergeven.) Dat het opzeggen van woorden ervoor zorgt dat

je zonden verdwijnen is absurd, maar ik wilde erg graag dat mijn zonden mij werden vergeven. Ik hoopte zelfs dat op die manier zowel de zonden die ik niet uitsprak als de leugens die ik vertelde als ‘alternatieve’ zonden, me zouden worden vergeven. Toen ik de biechtstoel verliet om weer bij mijn ouders in de kerkbank te gaan zitten, beloofde ik mezelf plechtig om de gebeden die avond voordat ik naar bed ging uit te spreken, en ik plakte een onechte glimlach op mijn gezicht. Tenslotte was dit mijn eerste keer dat ik het sacrament ontving. Het was de bedoeling dat ik blij was. Maar zo voelde het niet. Ik voelde me helemaal niet gezuiverd. In plaats daarvan voelde ik me verward, schuldig, beschaamd, boos en maakte ik me zorgen over mijn ziel.

Als ik kijk naar mijn kinderen, die nu negen en elf zijn, denk ik: goh, ze zitten nu in een vreemde periode in hun leven. Herinner je je nog die tijd in je jeugd tussen kleuter en tiener zijn? Je begint samenhangende gedachten en herinneringen te krijgen. Je weet dat de wereld de wereld is en dat tovenarij waarschijnlijk niet echt is. Er wordt een hoop van je verwacht, maar je hebt eigenlijk nergens zelf de leiding over. Volwassenen zijn blijkbaar de enige betrouwbare bron voor wat juist en verkeerd is, maar veel van de dingen die ze zeggen zijn tegenstrijdig. En als je hen daarop wijst (zoals hoe ze altijd tegen je zeggen dat je respect moet hebben voor wat de directeur van de school zegt, terwijl je hebt gehoord hoe ze slechte dingen over hem zeggen toen ze dachten dat je sliep), dan worden ze boos. Dus dat doe je niet meer, en uiteindelijk accepteer je de tegenstrijdigheden als de werkelijkheid. Het is zo'n gebrekkig systeem dat zelfs de best opgevoede mensen ontzettend verstrikt raken in wat eerlijkheid nu eigenlijk is. We raken er compleet van in de war en voelen ons heel vaak verschrikkelijk over de verschillende misstappen op het vlak van eerlijkheid.

Dat was althans mijn ervaring.

Zelf geef ik voor een groot deel de schuld aan het katholieke geloof (althans de soort waarmee ik werd omringd in het ultraconservatieve noorden van Kentucky) en de voorliefde ervan om kinderen zich zo schuldig en waardeloos mogelijk te laten voelen. Wie vertelt

er nu tegen een zevenjarige dat haar ziel in de problemen komt als ze haar meest beschamende gedachten en daden niet aan een chagrijnige oude man vertelt die rechtstreeks in contact schijnt te staan met God? Toch weet ik dat ik, zelfs zonder de nonnen en hun strenge blikken of de priesters met hun schimmige schermen in achterkamertjes in de kerk, een verlegen, gevoelig kind zou zijn geweest dat graag eerlijk was. Dat heb ik te danken aan mijn DNA, mijn opvoeding en de andere factoren die mijn persoonlijkheid hebben gevormd. Ik ben de jongste van zeven kinderen. Op volgorde van leeftijd zijn dat: Herb, Paul, Claire, Laura, Nancy, Tony (probeer dat eens in één adem te zeggen voor het volledige effect)... en vier jaar nadat mijn moeder waarschijnlijk dacht dat ze klaar was... kwam ik. Mijn oudste broers waren heel veel ouder dan ik (mijn oudste broer trouwde toen ik zeven was), en daardoor ontbraken ze voor het merendeel tijdens mijn jeugd. Maar mijn zussen waren dol op me, precies zoals je zou verwachten. Ik moet toegeven dat dat best een leuke positie is. Maar het betekende ook dat ik een heleboel mensen moest behagen, het naar de zin moest maken en mezelf moest bewijzen. Als de jongste en de enige op wie iedereen leek te letten, kon ik dingen niet slechts half doen. Ik streefde ernaar alles perfect te doen, of dat nu mijn turnprestaties waren of een goede katholiek zijn.

Mijn ouders Bert en Mary Ketteler groeiden op tijdens de crisis in de jaren dertig van de vorige eeuw. Daar hoorde ik constant verhalen over. Ze waren pubers in de jaren rond de Tweede Wereldoorlog en ze vertelden ons, hun kinderen, verhalen over rantsoenen, luchtalarmen en Harry Truman. Hoewel ze uit liefdevolle, complete gezinnen kwamen, verloren ze beiden hun ouders toen ze nog jong waren. Mijn moeder was zeventien toen haar vader overleed, en mijn vader was slechts elf toen zijn vader stierf. Beiden stierven plotseling (door ziektes die nu eenvoudig kunnen worden behandeld met medicijnen), en voor beide families betekende het overlijden een financiële ramp. De jeugd van mijn ouders werd getekend door armoede, de Tweede Wereldoorlog en een onverwacht overlijden. Door deze verhalen raakte ik doordrongen van een gevoel van nederigheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Als ik naar

hen keek, zag ik duidelijke en expliciete voorbeelden van dankbaarheid, degelijkheid en het juiste doen. Zij waren per slot van rekening geboren aan het eind van de periode van de Greatest Generation (tussen 1901 en 1927) en ze hielden stevig vast aan de waarden uit die tijd.

Er was echter nog iets anders. Iets wat ik toen niet in de gaten had, maar nu wel zie als ik erop terugkijk. Hoewel ze allebei een jeugd hadden die emotioneel en economisch moeilijk was, hadden ze als jongvolwassenen ook wat meevallers. Mijn vader was dienstplichtig in 1952 en diende de Vierde Infanteriedivisie van het leger. Maar in plaats van naar Korea te worden gestuurd, werd de Vierde Infanterie naar Frankfurt gestuurd, als onderdeel van de NAVO. Mijn vader sprak over de andere soldaten die tijdens hun verlof dronken werden. Maar dat deed Bert Ketteler niet. Hij stuurde het merendeel van het geld naar zijn moeder en gebruikte de rest om Europa te verkennen. Hij bezocht oude kastelen en slagvelden uit de Tweede Wereldoorlog en maakte honderden foto's (die hij zelf leerde ontwikkelen). Hij was zo dankbaar dat hij niet aan het Koreaanse front zat waar zijn leeftijdsgenoten omkwamen, dat geen haar op z'n hoofd eraan dacht om deze gelegenheid te verspillen. Hij sprak er altijd over dat hij verwacht had te zullen sterven in Korea toen hij werd opgeroepen voor militaire dienst. Hij kreeg uitstel om zijn opleiding af te maken (naast zijn studie aan een katholieke universiteit werkte hij om zijn opleiding te kunnen betalen), maar toen hij klaar was, moest hij wel. Hij wilde niet, maar hij moest doen wat hem werd opgedragen. Toen mijn vader niet naar het slagveld werd gestuurd, was dat een beetje geluk waardoor bij hem het idee postvatte dat je het goede moet zien te vinden in elke kans die je krijgt.

Aan mijn moeders kant was het beetje geluk een erfenis van haar grootmoeder, die in 1956 overleed. Dat dit geldbedrag (ongeveer 5.000 dollar) aan haar werd nagelaten, kon ze maar moeilijk bevatten. Haar moeder gaf haar het advies om een winterjas te kopen en de rest te bewaren voor haar toekomst. Dat geld zorgde ervoor dat zij en mijn vader, in het jaar dat ze trouwden, het zich konden veroorloven om een huis te bouwen in een buitenwijk van Fort Wright in Ken-

tucky. Zoals de meerderheid van de andere huizen in de wijk, was het een bescheiden bungalow met een kelder die nog moest worden afgemaakt, om het grote gezin dat alle nieuwe huiseigenaren in de voornamelijk katholieke buurt waarschijnlijk zouden krijgen, te kunnen huisvesten. Mijn ouders kregen van zowel de overheid als de kerk te horen dat ze moesten heengaan en zich vermenigvuldigen. Het wonder dat ze hier waren en niet gesneuveld op een slagveld of in een klein appartement in een arme buurt in het zuiden van de stad hoefden te wonen, zorgde ervoor dat ze maar al te graag aan dat verzoek wilden voldoen.

Ik vertel dit allemaal omdat ik denk dat misschien wel een van mijn eerste lessen was dat als je eerlijk was en hard werkte, je goede dingen overkwamen. Er is zoveel mis aan deze manier van denken. Het is een gevaarlijk en simplistisch verhaal dat kan worden gebruikt om de ergste vorm van geweld en ongelijkheid te rechtvaardigen. Ik besepte dit toen ik volwassen werd. Toen leerde ik begrijpen hoe oneerlijk het verdeeld is in de wereld. Maar als kind zie je wat je ziet. Je schetst een beeld van je werkelijkheid, en je hebt jaren van leren en ervaringen opdoen (en het schrijven van boeken over eerlijkheid) nodig om een aantal van die eerdere ideeën die je denken beperken volledig kwijt te raken. Ik weet nu dat de tijd waarop en de plaats waar ik werd geboren en dat ik deze twee specifieke mensen als ouders kreeg, mijn eigen, enorme geluk was. Ik heb er niets bijzonders voor gedaan om het te verdienen, maar ik heb geprobeerd om elke kans die ik kreeg zo goed mogelijk te benutten. Ik heb geprobeerd het universum op elke manier die ik ken te bedanken, maar ik sta open voor nog meer suggesties, omdat ik niet genoeg kan benadrukken hoeveel geluk ik heb gehad. Ik wil wel zeggen dat ik een hoop waar moest maken door hun stevige waarden en normen en mijn zes oudere broers en zussen. Als ik er niet in slaagde om mijn volledige potentie te benutten, voelde ik het gezamenlijke gewicht van hen allemaal op me drukken. Dit is niemands fout (nou ja, een beetje van de katholieke kerk), en ik zou niets willen veranderen aan mijn opvoeding. Het zorgde er alleen voor dat ik een moeilijke relatie kreeg met zaken als eerlijkheid en schaamte.